CU PRIVIRE LA REPARTIȚIA GRAIURILOR DACOROMÎNE*

DE

R. TODORAN

Hărțile lingvistice ne ajută să cunoaștem mai bine dialectele unei limbi, a căror studiere este de un real folos pentru istoria limbii. Astăzi este recunoscut faptul că istoria unei limbi nu se poate face în mod satisfăcător decît dacă, alături de scrierile vechi, se iau în considerare și particularitățile lingvistice ale dialectelor, deoarece acestea păstrează fenomene arhaice care ne permit a înnoda fazele vechi din evoluția limbii cu cele actuale.

Cartografierea materialului lingvistic ne mai ajută și la altceva. Avînd înfățișate pe hărți cuvintele care denumesc în diverse regiuni o noțiune, rostirea diferită sau formele morfologice ale aceluiași cuvînt, eventual și construcțiile în care apare cuvîntul respectiv, ne putem da seama de ariile diferitelor fenomene de ordin lexical, fonetic, morfologic și, eventual, sintactic.

Gruparea acestor arii ne arată cum se repartizează pe un teritoriu diferitele dialecte, subdialecte și graiuri, care sînt rezultatul procesului de diferențiere ce apare în limbă în anumite epoci, datorită unor condiții specifice de dezvoltare a societății.

Se știe că un dialect, subdialect sau grai se caracterizează prin anumite particularități fonetice, morfologice, sintactice și lexicale. Dintre acestea cele mai numeroase sînt cele lexicale. Dar cele mai numeroase nu sînt în același timp și cele mai importante. Dintre toate, cele mai importante sînt cele de ordin fonetic. Particularitățile fonetice caracteristice pentru un dialect pot să fie, după natura și importanța lor, de două feluri: particularități care apar în dialectul respectiv cu

* Comunicare prezentată la sesiunea științifică a universităților «V. Babeș» și «Bolyai» din Cluj, în 14 mai 1955.

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

caracter de « lege » fonetică, în anumite condiții, în mai multe cuvinte (ca de ex. *ń* (în *cuń*, *călcîń* etc.) în subdialectul bănățean, rostirea semioclusivelor *ĉ* și *ĝ* ca *ŝ* și *ẑ* în subdialectul moldovean etc.) și, în al doilea rînd, particularități care apar într-un dialect numai în cîte un cuvînt, datorită de cele mai multe ori accidentelor generale (ca de ex. *pîncete* < *pîntece*, prin metateză, în subdialectul crișean), analogiei sau altor fenomene. Evident, din acestea mai importante sînt cele din prima categorie, pentru că acestea apar mai des, întîlnindu-se la nenumărate cuvinte în vorbire [1]. Citind texte dialectale sau ascultînd indivizi vorbind în dialect, mai întîi ne izbesc tocmai aceste particularități fonetice, care apar în fiecare propoziție. (Un moldovean cum își deschide gura poate fi identificat ca vorbind « moldovinești », pentru că aproape la fiecare cuvînt apare una sau alta din particularitățile fonetice caracteristice subdialectului moldovean: *-e* neaccentuat > *i*, *-ă* neaccentuat > *â*, *ĉ* > *ŝ*, *ĝ* > *ẑ*.) Celelalte particularități fonetice, din a doua categorie, apar rar, legate fiind de întrebuințarea cuvîntului respectiv. Ele reprezintă fenomene unice, întocmai ca și elementele lexicale, fapt care le apropie, ca importanță, de acestea [2].

Alături de particularitățile fonetice, importante sînt și cele de ordin morfologic. Și aici mai cu greutate sînt cele care se aplică la o serie întreagă de cuvinte, în special caracteristicile unor anumite categorii morfologice (ca de ex. formarea conjunctivului cu *și* (*și să mărite* « să se mărite ») în subdialectul crișean). Particularitățile sintactice sînt și ele importante, mai ales cele de ordin general (ca de exemplu acordul articolului posesiv în subdialectul muntean). În acest caz ele le întregesc pe cele fonetice și morfologice, ajutînd la o mai completă caracterizare a dialectului respectiv. Particularitățile sintactice nu pot fi urmărite pe hărți decît în mică măsură, deoarece atlasele lingvistice publicate pînă acum, inclusiv Atlasul lingvistic romîn, sînt în primul rînd lexicale și fonetice, într-o bună măsură și morfologice, aproape de loc sintactice..

Particularitățile lexicale sînt de mai mică importanță, — dar totuși importante —, deoarece cuvintele caracteristice pentru un dialect apar relativ rar. Adesea citim pagini întregi de texte dialectale fără să întîlnim vreun cuvînt din cele care

---

[1] Cf. E. Petrovici, Repartiția graiurilor dacoromîne pe baza Atlasului lingvistic romîn, în « Limba romînă », III (1954), nr. 5, p. 13.

[2] Ca și elementele lexicale, aceste fenomene fonetice din a doua categorie *pot* fi luate în considerare în delimitarea și caracterizarea unităților dialectale, ele nu au însă importanța trăsăturilor fonetice din prima categorie. De aceea socotim că afirmațiile acad. E. Petrovici, din studiul citat, că « izoglosa » *pas—paș* nu poate fi considerată ca avînd vreo importanță la fixarea granițelor dialectale și că fenomenele fonetice izolate sînt « fără însemnătate pentru stabilirea ariilor dialectale » trebuiesc îndreptate în sensul arătat aici.

Repartiția graiurilor unei limbi, caracterizarea dialectelor limbii respective s-a făcut de către unii cercetători numai pe baza unei singure particularități fonetice (evident din prima categorie). O asemenea operație este, în majoritatea cazurilor, arbitrară. Am putea oare face o repartiție a graiurilor dacoromîne pe baza palatalizării labialelor? Ar fi justă o caracterizare a subdialectelor romînești numai pe baza pronunțării deosebite a atricatei *ĝ*?

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

au fost relevate drept caracteristice pentru un dialect. Unele cuvinte devin caracteristice prin sensul lor (de exemplu *moș* «unchi», în subdialectul moldovean).

*

Am spus mai înainte că un dialect, subdialect sau grai, se caracterizează prin anumite particularități fonetice, morfologice, sintactice și lexicale. Aceste particularități înfățișate pe hartă delimitează teritoriul pe care se vorbește dialectul, subdialectul sau graiul respectiv. În demarcarea acestui teritoriu trebuie să ținem seama de un fapt bine cunoscut în geografia lingvistică și documentat de atîtea ori, și anume că dialectele nu au granițe precise, deoarece liniile care fixează întinderea acestor fenomene nu se suprapun [1].

Cînd este caracteristică pentru un dialect, un subdialect sau un grai, o particularitate lingvistică? În primul rînd e caracteristică atunci cînd nu se găsește decît în dialectul respectiv. Cele mai multe particularități fac parte din această categorie. De exemplu trecerea lui *ă, i̯* în *o̯ (cîmp> co̯mp, mînă> mo̯nă)* este caracteristică pentru dialectul meglenoromîn, ca și rostirea semioclusivelor *ĉ, ĝ* ca *ŝ, ẑ*, pentru subdialectul moldovean, deoarece particularitățile amintite nu se găsesc decît în aceste unități lingvistice.

Dar o particularitate lingvistică poate fi caracteristică pentru un dialect, subdialect și grai și atunci cînd apare sporadic sau chiar pe o arie mai întinsă și în alt dialect, cu condiția însă ca acest dialect să nu fie învecinat. Rotacismul este un fenomen caracteristic pentru dialectul istroromîn, ca și trecerea lui *á>å (cap> cåp, bărbát >bărbåt)*, deși aceste fenomene se găsesc regional și în dacoromînă. Tot așa *ń* (*< n + i̯* în cuvinte ca *cuń(u), călcîń(u)* etc.) este caracteristic pentru fiecare din dialectele transdanubiene, cu toate că acest fenomen se găsește regional (în Banat) și în dacoromînă. Dacă ne plasăm pe alt plan, același lucru îl putem spune raportîndu-ne la dacoromînă: semioclusiva *ĉ* (în *faĉe, cruĉe*) este caracteristică pentru subdialectul muntean, cu toate că ea se găsește și în partea de vest a teritoriului lingvistic dacoromîn, aproximativ pe aria subdialectului crișean. Tot așa fonetismul *dz* (*< d* latin) (în cuvinte ca *tîrdzîu, dzîc* etc.) este caracteristic pentru subdialectul bănățean, cu toate că el apare și aiurea (nordul Transilvaniei, Maramureș, nordul Moldovei) [2]. Aceste particularități comune cu alte dialecte neînvecinate singure nu pot caracteriza un dialect, ci numai împreună cu altele care se găsesc numai în dialectul respectiv.

*

Repartiția graiurilor dacoromîne s-a putut face mai ales după publicarea celor două atlase lingvistice ale limbii romîne: Atlasul lingvistic al lui G. Weigand,

---

[1] Cf. id., ibid., p. 7—9; id., Graiul romînesc de pe Crișuri și Someș. Extras din «Transilvania», an. 72, nr. 8, p. 3.

[2] Cf. E. Petrovici, Repartiția . . ., p. 15.

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

publicat în 1909, și Atlasul lingvistic romîn, publicat de Institutul de lingvistică din Cluj, începînd din anul 1938.

Pe baza materialului fonetic — Atlasul lui Weigand este numai fonetic — pentru prima oară dialectologul de la Leipzig fixează existența a trei arii bine distincte în cadrul dacoromînei, care corespund celor trei « dialecte », cum le numește el: bănățean, muntean și moldovean [1]. Fiecare din aceste « dialecte » cuprind, după Weigand, un teritoriu limitrof mai mult sau mai puțin întins din Transilvania. Așadar Transilvania nu are un dialect propriu.

Constatările lui G. Weigand au fost însușite de majoritatea lingviștilor romîni și străini care s-au ocupat cu studiul dialectelor romînești [2]. Materialul din hărțile Atlasului lingvistic romîn confirmă concluziile lui Weigand și, pe baza lui, s-au putut completa aceste concluzii.

Încă G. Weigand [3] și, mai tîrziu, cunoscutul romanist K. Jaberg [4], unul din autorii Atlasului lingvistic al Elveției meridionale și al Italiei, au constatat că partea de nord-vest a teritoriului lingvistic dacoromîn, în multe privințe, nu se integrează în cele trei arii dialectale stabilite. Este meritul acad. E. Petrovici de a fi arătat, clar și convingător, pe baza hărților Atlasului lingvistic, cu mai bine de zece ani în urmă, existența pe acest teritoriu a celui de al patrulea subdialect dacoromîn, pe care îl numește, potrivit, subdialectul crișean [5]. Pentru prima oară ni se înfățișează, în toate trăsăturile ei principale, fizionomia uneia dintre unitățile subordonate dacoromînei, fixîndu-i totodată și întinderea. Tot acad. E. Petrovici îi revine meritul de a fi pus în lumină, într-un studiu recent [6], și fizionomia celorlalte subdialecte dacoromîne ale căror linii mari le întrezărise și Weigand.

Pornind de la considerentul că contururile acestor unități din cadrul dacoromînei e bine și necesar să fie puse în lumină cît mai clar și mai amănunțit prin reliefarea tuturor particularităților care le caracterizează, mai importante și mai puțin importante, după o cercetare mai minuțioasă a hărților lingvistice publicate

[1] În Despre dialectele romînești, în « Convorbiri literare », XLII (1908), nr. 4, p. 441—448; cf. și Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes, Leipzig, 1909, Introducere, col. 8—12.

[2] Dintre lingviștii romîni, după cîte știm, numai Al. Philippide (cf. Originea romînilor, II, Iași, 1927, p. 404) și, după acesta, acad. I. Iordan (în Graiul putnean, în « Ethnos », I (1941), p. 91 și, acum în urmă, în Limba romînă contemporană, [București], 1954, p. 15) au susținut existența a două « dialecte » (sau « graiuri ») principale în dacoromînă: cel muntean și cel moldovean.

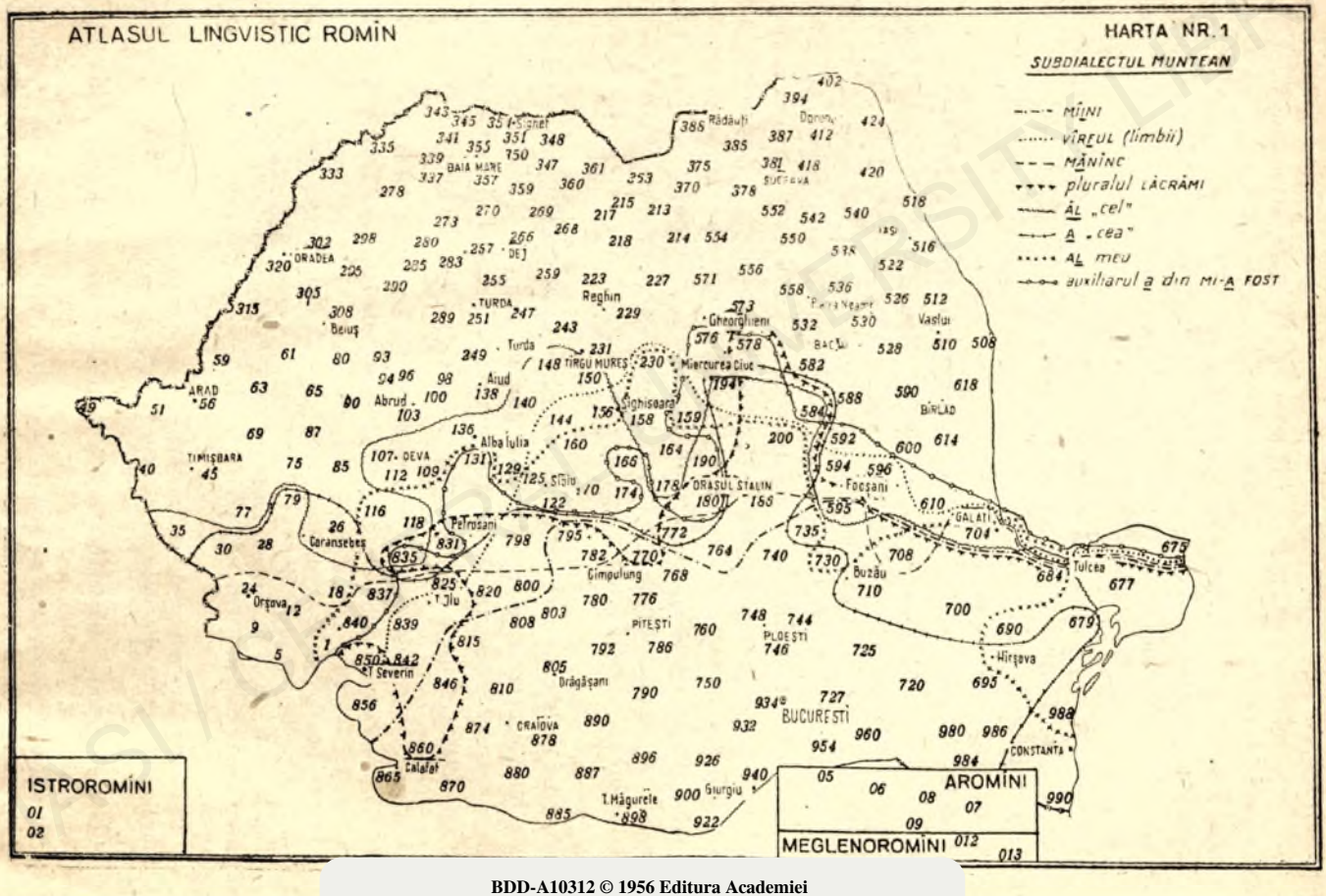
[3] În Despre dialectele romînești, în « Convorbiri literare », XLII (1908), nr. 4, p. 447; cf. Linguistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes, Leipzig, 1909, Introducere, col. 11.

[4] În Der rumänische Sprachatlas und die Struktur des dacorumänischen Sprachgebietes, în « Vox romanica », V (1940), p. 55.

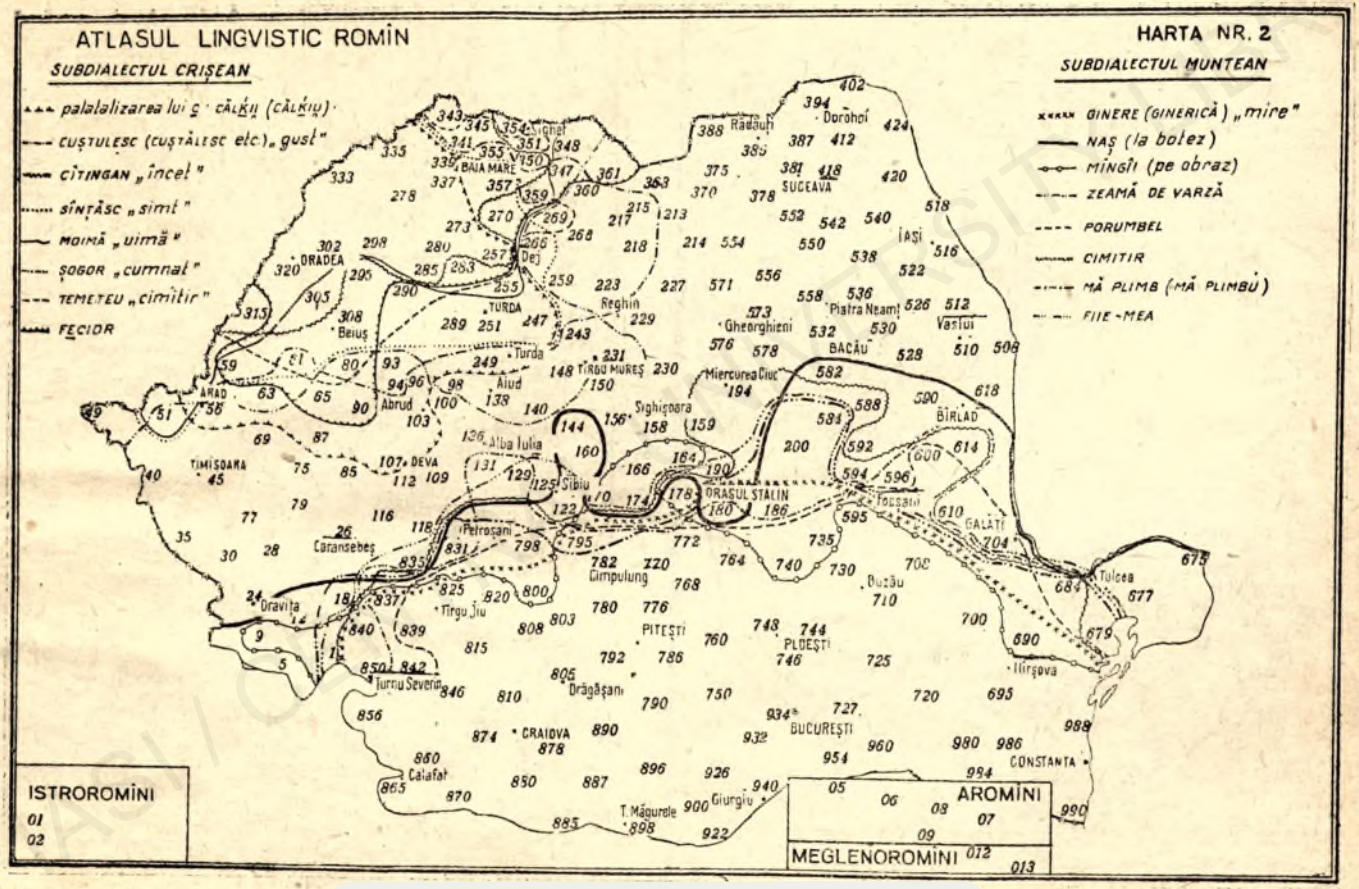
[5] În Graiul romînesc de pe Crișuri și Someș. Extras din « Transilvania », an. 72, nr. 8.

[6] Repartiția graiurilor dacoromîne pe baza Atlasului lingvistic romîn, în « Limba romînă », III (1954), nr. 5, p. 5—17.

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

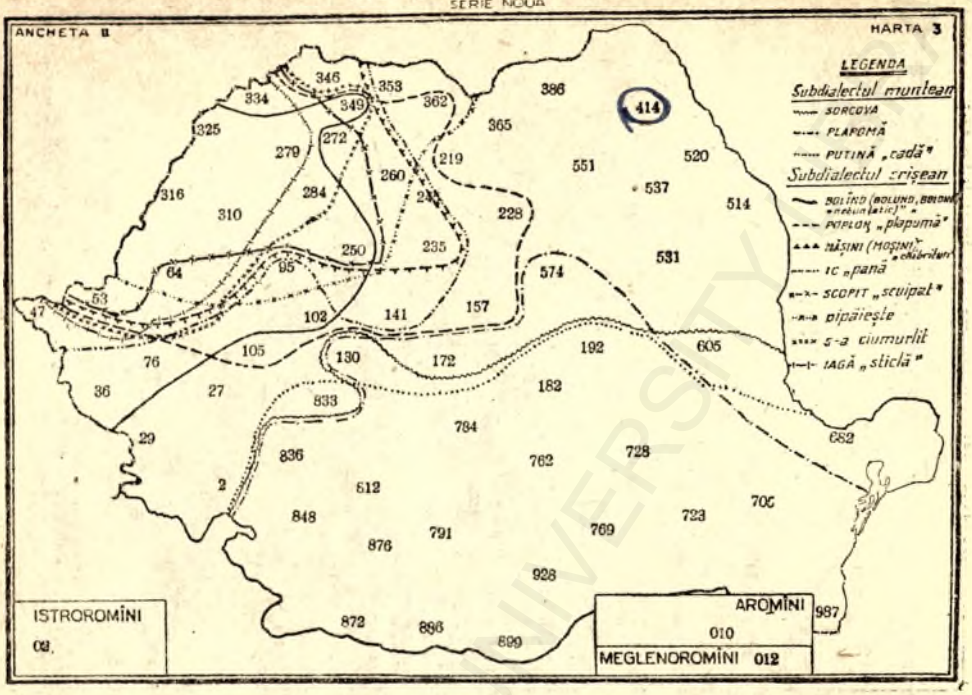

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

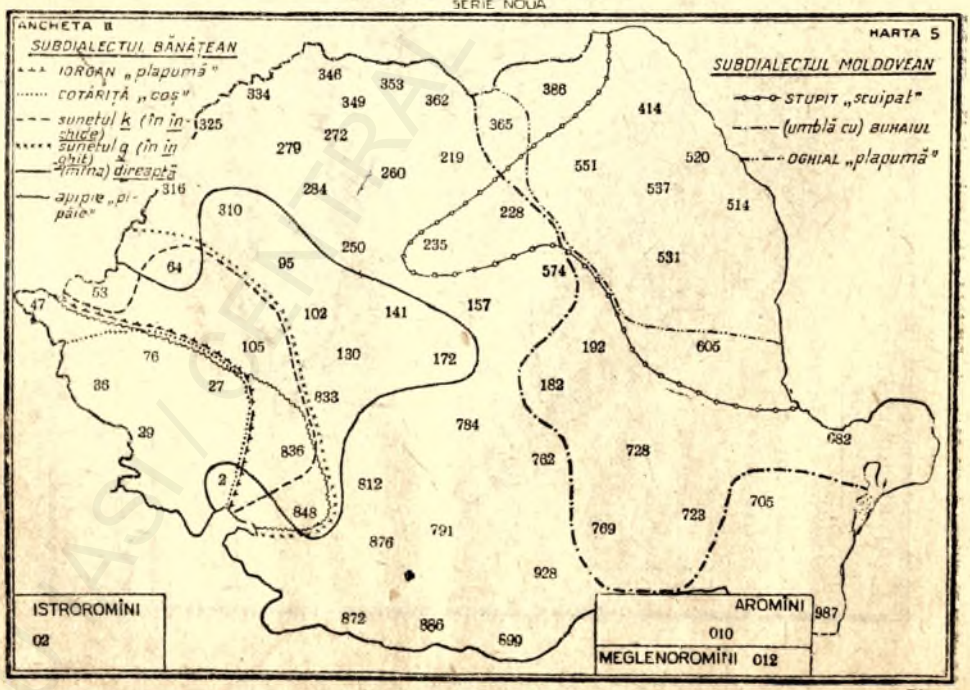

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

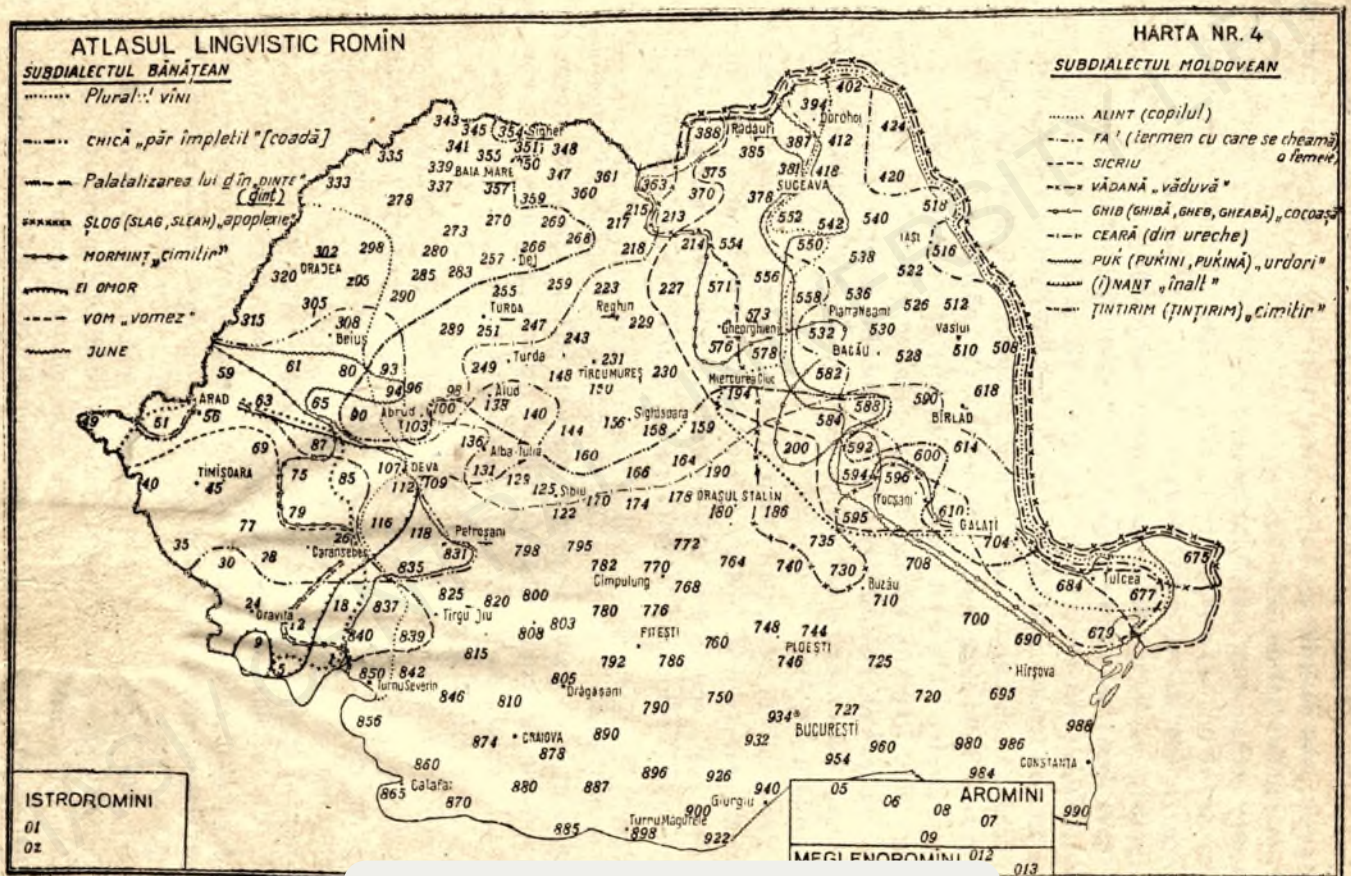
ATLASUL LINGVISTIC ROMÎN
SERIE NOUĂ

ATLASUL LINGVISTIC ROMÎN
SERIE NOUĂ

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

pînă acum, am constatat că se pot adăuga și alte caracteristici ale acestor subdialecte, în afara celor relevate de G. Weigand și de acad. E. Petrovici. Din acestea, unele, puține, sînt de ordin general fonetic și morfologic, — cu atît mai prețioase — cele mai multe însă de ordin lexical.

Aceste particularități sînt următoarele:

Pentru subdialectul muntean: epenteza lui *i* în pl. *mîini* (cf. *cîine*, *pîine*, *mîine*), *ăl* « cel » (în *băiatul ăl mare)*, *a* « cea » (în *femeia a mică)*, *vîrful* (limbii), *mănînc*, pl. *lăcrămi*, *mă plimb (mă plimbu)*, auxiliarul *a* (în *mi-a fost)*, *ginere (ginerică)* « mire », *naș* (la botez), *mîngîi* (pe obraz), *zeamă de varză*, *porumbel*, *cimitir*, *fiie-mea*, *năduf* « astmă », *sorcovă*, *plapomă*, *putină* « cadă ».

La aceste particularități trebuie să mai adăugăm articolul posesiv *al*, *a*, *ai*, *ale* (în celelalte subdialecte *a* pentru ambele numere și genuri), care se găsește numai în acest subdialect în toate formele lui. (Vezi hărțile nr. 1, 2, 3.)

Pentru subdialectul moldovean: *fa* (termen cu care se cheamă o femeie), *alint* (copilul), *vădană* « văduvă », *sicriu*, *ghib (ghibă*, *gheb*, *gheabă)*, (î)*nant*, *puk' (puk'ini*, *puk'ină)* « urdori », *ceară* (din ureche), *țintirim (țințirim* etc.), *stupit* « scuipat », *buhai* (în *a umbla cu buhaiul)*, *oghial* « plapumă ». (Vezi hărțile nr. 4, 5.)

Pentru subdialectul bănățean: velara *g* în *sugit*, velara *k* în *înkid*, palatalizarea lui *d* în *dinte (g'inți)*, pluralul *vîni*, *chică* « păr împletit » (= coadă), *șlog* « apoplexie », *vom* « vărs », « torn », *june*, *morminț* « cimitir » *ei omor*, *iorgan* « plapumă », *cotăriță* « coș », (mîna) *direaptă*, *apipie* « pipăie ». (Vezi hărțile nr. 4, 5.)

La acestea trebuie să mai adăugăm încă două particularități morfologice importante, pe care nu am avut posibilitatea să le înfățișăm pe hartă, a căror existență pe aria subdialectului bănățean poate fi verificată, și anume: persoana 1 sg., 1 și 2 pl., ind. prez., de la *a fi:* (eu) *mi-s*, (noi) *ni-s*, (voi) *vi-s* și formarea condiționalului cu *reș* (astăzi învechit): *reș face*.

Pentru subdialectul crișean: palatalizarea velarei *c* în *călk'ii*, *(călk'iu)* (cf. *k'emeșă* « cămașă » etc.). Credem că și velara sonoră *g* se palatalizează în *ǵ*. Nu am avut posibilitatea să urmărim fenomenul pe hartă în nici un cuvînt cu *ǵ*. Știm însă că în Bihor se rostește *ǵiină* și *ǵină* « găină ». Apoi *cuștul(u)esc (cuștălesc* etc.) « gust », *cîtingan* « încet », *sînțăsc* « simt », *moimă* « uimă », *fecior* (întîlnit și în subdialectul muntean), *șogor* « cumnat », *temeteu* « cimitir », *bolînd (bolund*, *bolond)*, *poplon* « plapumă », *mășini (mașini)* « chibrituri », *ic* « pană de despicat lemne », *scopit* « scuipat », *s-a ciumurlit*, *iagă* « sticlă ». (Vezi hărțile nr. 2, 3.)

Fără să le putem fixa pe hartă, mai avem încă două fenomene, unul fonetic și altul morfologic,— cu atît mai importante — a căror arie aproximativă am fixat-o cu ajutorul studenților și se găsește pe teritoriul subdialectului crișean. Aceste particularități sînt: trecerea lui *-ea* în poziție finală neaccentuat la *-ę (lumę* <*lumea*, *vulpę* <*vulpea*, *muierę*<*muierea)* și formarea condiționalului perfect cu *a vrea*

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

(io m-ăvu duce la şcoală mai iut'e, dacă m-o vu lăsa mama. Da nu şt'iu d'i ce nu m-o lăsa, că doră ă - vŭ - văţa bine). Com. R. Filip, student, com. Căuş, raionul Carei, regiunea Baia-Mare; *dacă nu s-o h'i făcut şcoală-n sat, copt'iii nu o vu învăţa carte*. Com. L. Farcău, studentă, com. Aghireş, raionul Zalău (la 3 km. de Zalău), regiunea Cluj; *o fost doamni čí-o fost ; d'i n-a vu fi nu s-ar vu povesti*, « Bulletin linguistique », IV, p. 166, text din Cărpinet, raionul Beiuş, regiunea Oradea). În aceleaşi puncte ne este atestat şi - *ea* final neaccentuat pronunţat -ę. În conformitate cu un principiu cunoscut în geografia lingvistică, existenţa unui cuvînt sau a unui fenomen pe un teritoriu în diverse puncte ne dă dreptul a-l considera general pe acel teritoriu. Aşadar cele două fenomene, adăugate de noi, se întind pe aria subdialectului crişean şi constituie, după toate indiciile, particularităţi caracteristice pentru acest subdialect [1].

Dintre particularităţile lexicale relevate pentru cele patru subdialecte merită o atenţie specială *cimitir — ţintirim — morminţ — temeteu* şi *plapumă — oghial — iorgan — poplon*, care, ca şi *burtă — foale — pîntece — pîncete* şi *a ciupi — a pişca — a pişcura — a piţiga*, împart teritoriul dacoromîn în patru arii, corespunzătoare celor patru subdialecte.

Materialul prezentat aci vine să întregească pe cel cunoscut acum şi să ne întărească convingerea în existenţa celor patru unităţi din cadrul dacoromînei, pe care ni le înfăţişează hărţile Atlasului lingvistic romîn şi a căror fizionomie ne-a arătat-o, documentat, acad. E. Petrovici.

★

Urmărind repartizarea fenomenelor fonetice ale dacoromînei şi observînd că teritoriul de nord-vest nu formează o arie dialectală bine definită, G. Weigand afirmase că « cel mult Maramureşul se poate considera ca un mic teritoriu dialectal deosebit, deoarece numai aici se găsesc *s* pentru *f*, *z* pentru *v*: *sier* = fier, *zin* = vin, numai aici se rosteşte *ce* ca dentală *tš*: *cer* > *tšăr*, *cinci* > *tšîntš*; de asemenea este de remarcat pronunţarea *dž* = *j*, *džoi* = joi, care se găseşte asemănător, dar palatală, şi în Bucovina şi Moldova» [2].

Acad. E. Petrovici, cu mai bine de zece ani în urmă, a constatat, pe baza rostirii semioclusivei *ĝ* în *gingie*, că teritoriul lingvistic dacoromîn se împarte în patru sau cinci arii cărora le corespund patru sau cinci « vetre » lingvistice [3]. În afară de cele patru arii cunoscute, apare aşadar, cu îndoială, ca şi la Weigand, cea

---

[1] Particularităţi ale subdialectului crişean pot fi considerate şi unele dintre influenţele maghiare în limba romînă, relevate de I. Pătruţ, în « Studii şi cercetări lingvistice », IV (1953) p. 211—217, ca de exemplu rostirea diftongului *oa* ca *o* (*coşă*) şi elementele lexicale citate a p. 215. Dintre acestea menţionăm şi reproducem pe hartă: *cuştul(u)esc (cuştălesc)*, *şogor*, *temeteu*, ale căror arii le-am putut stabili pe baza hărţilor Atlasului romîn lingvistică publicate.

[2] Linguistischer Atlas . . ., Introducere, col. 11, cf. şi Despre dialectele romîneşti, în « Convorbiri literare », XLII (1908), p. 447.

[3] Siebenbürgen als Kernland der nördlich der Donau gesprochen rumänischen Mundarten. Extras, Bucureşti, 1943, p. 1—2.

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

de a cincea, care corespunde aproximativ Maramureșului. Aceeași constatare o face și în studiul recent, pomenit mai înainte cu privire la repartiția graiurilor dacoromîne, raportîndu-se de data aceasta și la semioclusiva *ĉ* și adăugînd și alte particularități fonetice care individualizează Maramureșul în cadrul graiurilor dacoromîne, relevate încă de Weigand, ca palatalizarea lui *f* în *s* (*sin* « fin », *sir* « fir ») și a lui *v* în *z* (*zin* « vin », *ziu* « viu ») [1].

În concluziile studiului citat, remarcabil din atîtea puncte de vedere, d-sa afirmă că « putem împărți dialectul dacoromîn în patru (sau cinci) subdialecte: cel muntean, cel moldovean, cel bănățean și cel crișean (și poate și cel maramureșean) » [2].

În această situație apare legitimă întrebarea pe care ne-o punem: există sau nu un subdialect maramureșean? Răspunsul la această întrebare vom încerca să-l dăm după ce vom examina faptele.

Cercetînd hărțile lingvistice am constatat următoarele particularități, care formează o arie dialectală maramureșeană: semioclusiva *ǧ* (în *sînge*), semioclusiva *č* (în *lin̦brici*), palatalizarea lui *f* în *fiere (sie̯re)*, palatalizarea lui *v* în *vier (zier)* scurtarea cuvintelor prin înlăturarea silabelor de după accent (*sa̯ă trezę* « se trezește »), accentuarea *súspin*, accentuarea *să se mărite*, *ǧeǧet* « deget », *pt'ipăie* « pipăie », *încuu̯* « încui », *stopit* « scuipat », *mńinos* « miros », *cruci* « crucea șalelor », *cu̯săiesc* « gust », (merg) *cătilin(aș)* « încet », *străfin (streșin)* « strănut », *clei* « creieri », *coc* « cocoașă », *unchi* « tată vitreg », *cocon* « copil », (calul) *froiește* « sforăie », *cîrșcă* « scrîșnește din dinți » , (inima) *joacă* « bate », *cort* « colibă » (= adăpost la cîmp), *blo(a)dăr (bro(a)dăr)* « rulă », *o stăciun(ez)* « iau mucul de la lumînare ».

La aceste particularități e necesar să mai adăugăm rostirea lui *e* după *č* și *ǧ* ca *ă*, iar a lui *i* ca *î* (*čăr* « cer », *dulcă*, *činč* « cinci ») și păstrarea africatei *ǧ*, și aici cu un caracter mai dur, în *ǧoi* « joi », *ǧoc* « joc », remarcate de Weigand. Trebuie să facem observația că fonetismul *ǧoi* se mai găsește, după atlasul lui Weigand (vezi harta 59), în mici arii din Moldova și în două puncte izolate din Munții Apuseni, dar cu o pronunțare mai palatală. (Vezi hărțile nr. 6, 7) [3].

Din materialul înfățișat aici vedem că Maramureșul prezintă particularități proprii atît fonetice cît și lexicale. Dacă ținem seama de faptul că particularitățile fonetice de ordin general sînt cele mai importante, — fapt discutat și recunoscut —, trebuie să admitem că acest teritoriu prezintă o arie dialectală distinctă, independentă. Particularitățile fonetice, cum am văzut, sînt sprijinite de nume-

[1] Repartiția . . ., p. 16, nota 1.

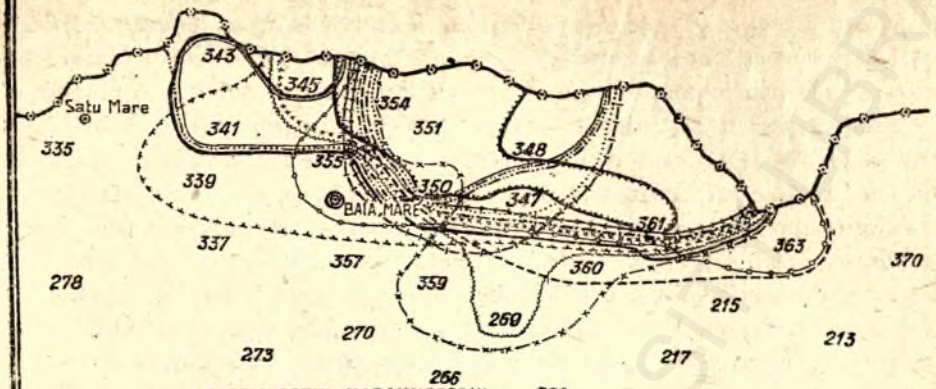
[2] Ibid., p. 17.

[3] Maramureșul prezintă și alte particularități lingvistice care-l izolează în cadrul dacoromînei: (noi) *săm* « sîntem », *ǧiče* « zice », (el) *avă* « aibă », *să a̯u̯vă (să a̯u̯bă)* « să aibă », prez. ind. al verbului *tuna* « a trînti »: *tui, tui, tuie, tunăm, tunați, tuie* etc. (T. Papahagi, Graiul și folclorul Maramureșului, București, 1925, p. LXIX). Necunoscînd ariile acestor fenomene nu le putem considera ca particularități caracteristice, fără riscul de a greși.

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

ATLASUL LINGVISTIC ROMÎN

HARTA NR. 6

SUBDIALECTUL MARAMUREȘEAN . 268

- sunetul ğ : sîNĞĂ
- sunetul č : LIMBRIČ
- palat. lui f : siere „fiere"
- palat. lui v : ZIER „vier"
- ȘÎĂ „TREZĂ"
- sunetul ğ : ĞUG
- fonetismul ğeğet
- accentuarea súspin
- CUȘAIEȘC „gust"
- (merg) CĂTILIN(AȘ) „înceț"
- STRĂFIN (ȘTREȘIN) „străinut"
- CLEI „crejeri"
- COC „cocoașă"
- COCON „copil"
- UNCHI „tată vitreg"

ATLASUL LINGVISTIC ROMÎN
SERIE NOUĂ

ANCHETA II

HARTA NR. 7

SUBDIALECTUL MARAMUREȘEAN

- accentuarea SĂ SE MĂRITE
- BLO(A)DĂR [BRO(Ă)DĂR] „rulă"
- CÎRȘCĂ „scrișnește din dinți"
- (Calul) FROIEȘTE „forăie"
- (Inima) JOACĂ „bate"
- CORT „colibă"
- STOPIT „scuipat"
- ÎNCUU „încui"

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)

roase particularități lexicale, care ne pun într-o mai clară lumină contururile acestei unități lingvistice din cadrul dacoromînei.

Maramureșul se găsește între subdialectul crișean și cel moldovean. Este oare graiul ce se vorbește în Maramureș un grai de tranziție ? Fără îndoială că nu. Dacă urmărim cele mai importante particularități lingvistice — adică cele fonetice — caracteristice pentru subdialectul crișean (fonetismele: *sînje*, *cruĉe*, *sclab*, *ŭărb*, *călk'ii*, *lumę*) și cele caracteristice pentru subdialectul moldovean (fonetismele: *casâ*, *fetili*, *sînzi*, *crușî*) constatăm că nici una din ele nu se găsește în Maramureș. (Ar fi totuși una, dacă o considerăm ca o particularitate a subdialectului crișean: palatalizarea dentalelor *(frat'e)*.) Dintre celelalte particularități relevate pînă acum ale acestor două subdialecte cuprind Maramureșul: *omăt* și *țintirim* din subdialectul moldovean și *ciont* «os», *chefe* «perie», *șogor* «cumnat», *goz* «gunoiul din ochi», *pipăiește* (care interesează pentru sufixul verbal) și *pîncete* din subdialectul crișean. Observăm că patru din aceste particularități sînt elemente maghiare, după toate probabilitățile de dată recentă în limba noastră. Din cele douăzeci și patru de particularități date drept caracteristice pentru subdialectul moldovean, numai două includ și Maramureșul, iar din patruzeci și una de particularități relevate ca specifice pentru subdialectul crișean numai șase (eventual șapte) cuprind și acest ținut și acestea nu sînt dintre cele mai importante.

Din constatările făcute mai sus credem că putem trage concluzia că Maramureșul prezintă o arie dialectală independentă și, ca atare, putem vorbi cu certitudine de un subdialect maramureșean, cel de al cincilea subdialect dacoromîn.

Subdialectul maramureșean este astăzi cel mai mic ca întindere teritorială. Odinioară a fost mai extins, fiind vorbit și de păstorii romîni din Carpații nordici, deznaționalizați cu vremea de popoarele slave, pe care-i presupunem din aceeași «vatră» cu maramureșenii.

Fără îndoială că prin relevarea fenomenelor lingvistice de mai sus nu s-au epuizat toate particularitățile subdialectelor romînești, importante și mai puțin importante. Ele se vor întregi, și trebuie să se întregească, pe măsură ce se va publica prețiosul material adunat pentru Atlasul lingvistic romîn.

BDD-A10312 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:53:28 UTC)